

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Vecāka gadagājuma cilvēku vajadzību ievērošana”

(2009/C 77/26)

Eiropas Komisija saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 262. pantu 2008. gada 18. februārī nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Vecāka gadagājuma cilvēku vajadzību ievērošana”.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa atzinumu pieņēma 2008. gada 11. septembrī. Ziņotāja — *Heinisch* kdze.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 447. plenārajā sesijā, kas notika 2008. gada 17. un 18. septembrī (18. septembra sēdē), ar 106 balsīm par, 32 balsīm pret un 20 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Kopsavilkums un ieteikumi

1.1 Pamatojums

1.1.1 Demogrāfiskajām pārmaiņām Eiropā ir raksturīgs vecāka gadagājuma iedzīvotāju skaita straujš pieaugums un kopējā iedzīvotāju skaita samazināšanās⁽¹⁾. Padome jau vairākkārt ir paudusi viedokli par novecošanas jautājumu. Reģionālajā līmenī šis process norisinās atšķirīgi. Tādēļ Eiropas Savienībai jārisina sabiedrībai nozīmīgas problēmas⁽²⁾. Komisija līdz 2008. gada beigām izstrādās paziņojumu, kurā iekļaus priekšlikumus par to, kā var segt novecojošas sabiedrības vajadzības ar struktūrfondu atbalstu.

1.1.2 Atzinumā ir uzsvērtā novecojošu cilvēku atzīšana, novērtēšana, diskriminācijas novēršana un cieņas nodrošināšana. Jāatzīst, ka vecāka gadagājuma cilvēki neveido viendabīgu grupu, kuras pārstāvjiem būtu vienādas spējas, finansiālais nodrošinājums, vajadzības pēc veselības un sociālās aprūpes. Tādēļ politikā un pakalpojumu jomā būtu jāņem vērā, ka vienāda pieeja vai iedalījums pēc vecuma nav piemērots risinājums.

1.1.3 Tāpēc atzinumā izskatīta virkne jautājumu, kuri cilvēku dzīvi ietekmē no oficiālās pensionēšanās brīža līdz pat sirmam vecumam. Pašsaprotami, ka tas attiecas uz vīriešiem un sievietēm, gados vecākiem cilvēkiem ar invaliditāti un vecāka gadagājuma migrantiem, pat ja viņi nav tieši nosaukti.

1.1.4 Temati “gados vecāki darba ņēmēji” un “atkarīgi, aprūpējami vecāka gadagājuma cilvēki” šeit netiek izskatīti, jo par tiem jau ir izstrādāti vairāki priekšlikumi⁽³⁾. EESK tomēr vēlas

uzsvērt, ka novecojošas sabiedrības gadījumā ir svarīgi izmantot pieeju, kuras pamatā ir dzīves cikls, lai novērstu diskrimināciju un aizspriedumu veidošanos, un ka jāizstrādā paaudžu integrācijas politika.

1.1.5 Lai vecāka gadagājuma cilvēki varētu turpināt piedalīties sabiedriskajā dzīvē un baudīt to pienācīgi, ir svarīgi, ka viņiem ir finansiāls nodrošinājums un brīvprātīga piekļuve lietderīgām nodarbēm, tostarp mūzizglītībai, apmaksātam darbam un brīvprātīgam darbam, kā arī iespējas izmantot jaunas tehnoloģijas. Turklāt būtu jānodrošina transporta, enerģijas, mājokļa un veselības aprūpes pieejamība par pieņemamu cenu.

1.2 Ieteikumi

1.2.1 Lai jaunajā situācijā nodrošinātu pienācīgus dzīves apstākļus un nodarbinātības iespējas gados vecākiem cilvēkiem, kuru skaits pilsētās un laukos palielinās, Komiteja lūdz veikt šādus pasākumus:

— paredzēt regulārus **ziņojumus par stāvokli** valstu un reģionālajā līmenī;

— **apkopot un izplatīt** dalībvalstu **labas prakses piemērus**;

— veidot **jaunu priekšstatu par vecumdienām**, lai politikā, tautsaimniecībā un sabiedrībā atzītu gados vecāku cilvēku (tostarp migrantu) sasniegumus un nodrošinātu cieņu pret vecumdienām;

— veikt **plašsaziņas līdzekļu kampaņas “Aktīvas vecumdienas”**;

(1) Skatīt, piemēram, Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētās nodaļas informatīvo ziņojumu “Eiropas Savienības pilsonība” (CESE 930/99 fin) un Komisijas darba dokumentu SEC(2007) 638 “Eiropas demogrāfiskā nākotne — fakti un skaitļi”.

(2) Skatīt 2006. gada 12. oktobra dokumentu COM(2006) 571 galīgā redakcija, SEC(2007) 638, un Padomes Ekonomikas politikas komitejas un Eiropas Komisijas (Ekonomikas un finanšu lietu ĢD) īpašo ziņojumu “Novecošanas ietekme uz publiskajiem izdevumiem”, 1/2006.

(3) Skatīt, piemēram, EESK 2004. gada 16. decembra atzinumu par tematu “Stratēģijas/palielināt darba tirgus atstāšanas vecumu” (ziņotājs — *Dantin* kgs, OV C 157, 28.6.2005.), 2004. gada 28. oktobra atzinumu par tematu “Veco cilvēku veselības aprūpe un ilgtermiņa aprūpe” (ziņotājs — *Braghin* kgs, OV C 120, 28.10.2004.), 2007. gada 26. septembra atzinumu par tematu “Pacienta tiesības” (ziņotājs — *Bouis* kgs, OV C 10, 15.1.2008.), 2007. gada 24. oktobra atzinumu par tematu “Nepieļaujama izturēšanās pret vecāka gadagājuma cilvēkiem” (ziņotāja — *Heinisch* kdze, OV C 44, 16.2.2008.), 2008. gada 13. marta atzinumu par tematu “Visiem pieejamas ilgtermiņa aprūpes nodrošināšana un finansiāli ilgtspējīgas sistēmas vecāka gadagājuma cilvēku ilgtermiņa aprūpei” (ziņotāja — *Klasic* kdze, OV C 204, 9.8.2008.).

— **veikt pasākumus** pirmām kārtām šādās jomās: vispārējas nozīmes pakalpojumi, infrastruktūra, nodrošināšana ar precēm un pakalpojumiem, finanšu pakalpojumi, mājokļa jautājumi, veselības aprūpes pakalpojumi, dzīves noslēguma posma organizēšana, piedalīšanās sabiedrības dzīvē.

Adresāti: **dalībvalstis, Eiropas Parlaments, Reģionu komiteja, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja.**

— Izveidot papildu **ekspertu grupu “Vecumdienas”** Eiropas Komisijas ekspertu grupas demogrāfisko jautājumu risināšanai ietvaros ⁽⁴⁾;

— izveidot **Eiropas aliansi “Aktīvas vecumdienas”**, par paraugu izmantojot Eiropas Ģimeņu aliansi ⁽⁵⁾, kas Eiropas līmenī organizē darba seminārus un konferences;

— izveidot **Eiropas Novecošanas izpētes centru**, kas nodrošinātu informācijas izplatīšanu, apkopošanu un apmaiņu, noteiktu turpmāk veicamos pētījumus un sekmētu pētniecību šajā jomā;

— izveidot starpnozaru **prioritāti “Vecumdienas”**, paredzot tai finansējumu 8. pētniecības pamatprogrammā;

— izveidot **Eiropas interneta portālu**, lai informētu sabiedrību par visu ģenerāldirektorātu veiktajiem pasākumiem saistībā ar novecošanas jautājumiem;

— izveidot **interneta portālus vietējā, reģionālā un valsts līmenī** pēc Eiropas tīmekļa vietnes parauga;

— atbalstīt **Demogrāfijas fondu** ⁽⁶⁾ kā struktūrfondu daļu tajos reģionos, kas aktīvi risina demogrāfisko pārmaiņu rezultātā radušās problēmas (piemēram, aktīva ģimenes politika);

— iekļaut **jaunas prioritātes mūžizglītības programmā**, lai apmācītu darbiniekus, kas nodrošina atbalstu dzīves pārejas posmos.

Adresāti: **ES prezidentvalstis, Eiropas Parlaments un Eiropas Komisija.**

1.2.2 Lai to panāktu, jāīsteno ilgtspējīga pārvaldība, kas ļauj sniegt ieguldījumu Lisabonas tautsaimnieciskās izaugsmes un nodarbinātības stratēģijas īstenošanā.

⁽⁴⁾ Komisijas Lēmums 2007/397/EK.

⁽⁵⁾ Skatīt http://ec.europa.eu/employment_social/families/index_de.html.

⁽⁶⁾ Skatīt 4.5.2. punktu EESK 2007. gada 13. decembra atzinumā par tematu “Ceturtais kohēzijas ziņojums” (ziņotājs — Derruine kgs, OV C 120, 16.5.2008.).

2. Vispārīgas piezīmes

2.1 Izpētes atzinuma mērķis ir norādīt, ka Eiropas reģionos minētajā jomā jāīsteno vajadzīgie pasākumi. Visām valstīm jāveic to rīcībā esošo līdzekļu pārdale ⁽⁷⁾, kas saistīta ar papildu slogu pilsētu un lauku iedzīvotājiem. Tādēļ arī jāpielāgo pašvaldības infrastruktūras ⁽⁸⁾. Pirmām kārtām jāizstrādā inovatīvas un iekļaujošas koncepcijas, lai reģioni un pašvaldības varētu sekmīgi risināt demogrāfiskās problēmas.

3. Jomas, kurās jāīsteno pasākumi

Lai vecumdienas būtu veselības pilnas, aktīvas un nodrošinātas, jāizpilda vairāki svarīgi priekšnosacījumi turpmāk minētajās jomās.

3.1 Vispārējās nozīmes pakalpojumi

3.1.1 Vispārējās nozīmes pakalpojumi ir priekšnosacījums cilvēka cieņas ievērošanai un nodrošina indivīda tiesības uz pamattiesību visaptverošu saglabāšanu. Tie veicina pilsoņa tiesību patiesu īstenošanu. Vispārējās nozīmes pakalpojumi ir arī tieši saistīti ar teritorijas apsaimniekošanu un vidi ⁽⁹⁾, jo īpaši pašvaldību infrastruktūrām. Tā kā iedzīvotāju skaits sarūk, īpaši lauku reģionos ⁽¹⁰⁾, tautsaimniecisku apsvērumu dēļ nākotnē vairs nebūs pieejami vai apmaksājami būtiski pakalpojumi, tie nebūs nodrošināti vai arī neatbildīs jaunajām vajadzībām. Tas attiecas uz pamatpakalpojumu nodrošināšanu un to pieejamību visiem iedzīvotājiem, īpašu uzmanību pievēršot gados vecāku un aprūpējamu cilvēku specifiskajām vajadzībām. Te jāmin

— energoapgāde, īpaši elektroenerģija, gāze un apkure;

— ūdens apgāde un kanalizācija, atkritumu apsaimniekošana, atkritumu veidošanās novēršana;

— sabiedriskās telpas drošība un sakoptība;

— sabiedriskie dienesti un pārvalde.

⁽⁷⁾ Skatīt EESK 2007. gada 14. marta atzinumu par tematu “Iedzīvotāju novecošanas ietekme uz ekonomiku un budžetu” (ziņotāja — Florio kdze, OV C 161, 13.7.2007.) un 2004. gada 15. septembra atzinumu par tematu “Demogrāfiskās izmaiņas un izpētes nepieciešamība” (ziņotāja — Heinsch kdze, OV C 74, 23.3.2005.).

⁽⁸⁾ Skatīt EESK 2008. gada 14. februāra atzinumu par tematu “Vispārējās nozīmes pakalpojumi” (ziņotājs — Hencks kgs, OV C 162, 25.6.2008.).

⁽⁹⁾ Skatīt EESK 2007. gada 18. janvāra atzinumu par tematu “Struktūrpolitika un kohēzija” (ziņotājs — Derruine kgs, OV C 93, 27.4.2007.) un 2007. gada 25. aprīļa atzinumu par tematu “Teritoriālās attīstības programma” (ziņotājs — Pariza kgs, OV C 168, 20.7.2007.).

⁽¹⁰⁾ Piemēram, lauku reģioni Francijā, Spānijā, Portugālē un Austrumvācijā, daži Austrumeiropas reģioni un nomaļie lauku reģioni Zviedrijā un Somijā; skatīt “The Spatial Effects of Demographic Trends and Migration”, ESPON projekta 1.1.4. punkts, 2002. gada Noslēguma ziņojums.

3.1.2 Satiksmes infrastruktūra un preču un ikdienas pamatpakalpojumu nodrošināšana

Patstāvība un mobilitāte ir būtiski priekšnosacījumi, lai nodrošinātu dzīves kvalitāti un aktīvu dzīvesveidu vecumdienās ⁽¹¹⁾ ⁽¹²⁾. Šajā jomā jānodrošina

- sasniedzamība un viegla piekļuve ikdienas patēriņa preču veikaliem un tādiem svarīgiem dienestiem kā pastam, bankām, aptiekām, kapiem, publiskām ēkām un iestādēm, īpaši pašvaldību piedāvājumiem, kas veicina sabiedrības līdzdalību, piemēram, iestādēm, pilsoņu atbalsta birojiem, palīdzības centriem utt.;
- sabiedriskā transporta pieejamība un izmantošana par pieejamām cenām;
- pārvadājumu nodrošināšana, īpaši mazapdzīvotos reģionos;
- sabiedriskās telpas pieejamība un izmantojamība (ietves, soli, ielu apgaismojums, satiksmes drošība utt.).

3.1.3 Mājoklis

Pašreizējo dzīvojamo ēku piedāvājums var būt nepiemērots novecojošai Eiropas sabiedrībai, kam ir aizvien lielākas prasības pēc neatkarības pašu mājā. Jaunajos mājokļu plānos un standartos jāņem vērā vecāka gadagājuma cilvēku fizisko, sensoro vai kognitīvo spēju mazināšanās un jāizmanto enerģijas patēriņa un tehniskajā ziņā efektīvas sistēmas (piemēram, interaktīva automatizēta dzīves vide), lai nodrošinātu pastāvīgu neatkarību. Šāda pieeja būtu noderīga visām paaudzēm.

Iestādēm, kas dalībvalstīs atbild par mājokļu pieprasījuma segšanu, būtu jānodrošina dienestu izveide, lai palīdzētu pielāgot pašreizējos mājokļus un popularizētu jaunas dzīvojamo ēku projektu un kopīgas dzīvošanas koncepcijas, kā arī jānodrošina atbilstīgs finansējums un tiesību aktu izstrādes pasākumi.

3.1.4 Veselības aizsardzības dienesti

Palielinoties vecumam, arvien svarīgāks kļūst jautājums par drošu, dzīvesvietai tuvu un gados veciem cilvēkiem piemērotu veselības aprūpi ⁽¹³⁾. Šādu pakalpojumu sniegšana ir nopietni

⁽¹¹⁾ Skatīt EESK 2008. gada 29. maija atzinumu par tematu "Zaļā grāmata "Ceļā uz jaunu pilsētu mobilitātes kultūru"" (ziņotājs — *Hernández-Bataller* kgs, līdzziņotājs — *Barbadillo López* kgs, OV C 224, 30.8.2008.), AGE (Eiropas platforma vecāka gadagājuma cilvēkiem) atzinumu par minēto Zaļo grāmatu (COM(2007) 551 galīgā redakcija), http://ec.europa.eu/transport/clean/green_paper/urban_transport/index_en.htm, vai arī *Mollenkopf* u.c. (eds.) (2005) "Enhancing mobility in later life — Personal coping, environmental resources, and technical support", Amsterdama, IOS Press.

⁽¹²⁾ Tostarp piemēri papildu pasākumiem patstāvības uzturēšanai ir arī Francijā (*Hautes Corbières*; *CG VAL de Marne*; Francija — referāts kolokvijā ANDASS), Vācijā (Berlīnes un Frankfurtes pie Mainas piemēri), Apvienotajā Karalistē (Nūkāstla).

⁽¹³⁾ Skatīt, piemēram, Veselības un patērētāju aizsardzības ģenerāldirektorāta publikāciju "Healthy Ageing: keystone for a sustainable Europe" (http://ec.europa.eu/health/ph_information/indicators/docs/healthy_ageing_en.pdf).

apdraudēta mazapdzīvotos un/vai nomaļos reģionos pakāpeniskas iedzīvotāju skaita samazināšanās un praktizējošu ārstu novecošanas dēļ. Rodas neatliekama vajadzība attīstīt visaptverošu medicīnas aprūpi, kas aptvertu visu teritoriju. Te ietilpst (tostarp vecāka gadagājuma cilvēku kā pacientu tiesību ievērošana ⁽¹⁴⁾)

- medicīniskā, jo īpaši veco ļaužu (geriātriskā) aprūpe un rehabilitācija, ko nodrošina gerontoloģijas un geriātrijas jomā specializējušies ārsti un pakalpojumu sniedzēji;
- dienestu sniegtie ambulatorie aprūpes pakalpojumi un vienkārši atbalsta pakalpojumi dzīvesvietās;
- paliatīvās aprūpes pakalpojumi un psiholoģiskā palīdzība ģimenēm;
- konsultācijas un informācija par pacientu tiesībām un atbalsta saņemšanas iespējām;

— konsultāciju un informācijas dienesti, kā arī preventīvi pasākumi un stimuli (veselīgas pārtikas lietošana, fiziskās kustības, kritienu novēršana, veselīgs dzīvesveids un ar to saistītie ieguvumi);

— tehniski palīg līdzekļi un atbalsta sistēmas, kas tomēr neaizstātu personisku aprūpi (skat. nodaļu "Piekļuve informācijas un komunikācijas tehnoloģijai");

— formālu un neformālu sociālā atbalsta sistēmu (tostarp pilsoņu atbalsta biroju, konsultācijas centru, pašpalīdzības grupu, kā arī grupu personām, kas kopj ģimenes locekļus, tāpat arī kaimiņu palīdzības) veicināšana un veidošana.

Pēdējā nosauktajā jomā dažādās dalībvalstīs ir jāpārbauda atbalsta iespēju paraugi ⁽¹⁵⁾.

3.2 Pasākumi ārkārtas situācijās un cienīgs dzīves noslēguma posms

3.2.1 Ārkārtas situācijas

Jābūt sagatavotai rīcībai ārkārtas situācijās, piemēram, plūdu, ilgāku karstuma periodu vai katastrofu gadījumā, lai savlaicīgu varētu parūpēties par vecākiem cilvēkiem, kas paši sev nespēj palīdzēt.

⁽¹⁴⁾ Skatīt 3. zemsvītras piezīmē minētos EESK atzinumus CESE 1447/2004, 1465/2007, 1256/2007 un 501/2008.

⁽¹⁵⁾ Somijas paraugs: preventīvi pasākumi Jvāskylä — *Finland.ppt*; Francijas paraugs: *Poitiers.pdf*, *Strasbourg.pdf*, "Le Guide de l'Aidant Familial" ("Ģimenes palīga rokasgrāmata").

3.2.2 Ar dzīves noslēguma posmu saistītie jautājumi

Jautājumā par dzīves noslēguma posmu nav vienotības, un dalībvalstīs tam ir atšķirīgs tiesiskais regulējums (aktīva un pasīva eitanāzija). Šajā ziņā jāpanāk tiesiskā noteiktība, lai arī progresējošu kognitīvu traucējumu gadījumā varētu ņemt vērā vecāku cilvēku vēlmes, piemēram, par dzīvi paldzinošu līdzekļu izmantošanu. Viena iespēja var būt pacientu rīkojumi, tomēr jābūt nodrošinātai īpaši neaizsargātu personu aizsardzībai. Šajā ziņā ļoti svarīga ir paliatīvā medicīna un neirstējama cilvēku aprūpe. Vispārīgi runājot, cilvēka cieņai jābūt galvenajam jebkādas rīcības principam līdz pat mūža beigām.

Eiropas Savienībā, kur 25 % iedzīvotāju ir 60 un vairāk gadu veci, ir jāizveido sistēma, kas rosina dalībvalstis ieviest savos tiesību aktos nepieciešamās tiesiskās noteiktības pasākumus, lai cilvēki bez bažām varētu organizēt savas dzīves noslēguma posmu.

Tāpēc EESK aicina dalībvalstis savstarpēji diskutēt par to, vai būtu jāizstrādā sistēma, kas regulē ar dzīves noslēgumu saistītus jautājumus un kas eventuāli varētu sekmēt likumdošanas pasākumus dalībvalstīs.

3.3 Sociālā integrācija un līdzdalība sabiedriskajā dzīvē

Sociālā integrācija un dalība sabiedriskās norisēs ir cilvēka pamatvajadzības, kas saistītas ar vecāku cilvēku dzīves dažādiem aspektiem. Svarīgākie aspekti ir attiecības ar ģimeni un draugiem, nodarbinātība, līdzdalība brīvprātīgajā darbā un jēgpilnos pasākumos, kā arī iesaistīšanās mūžizglītībā un kultūras un sabiedriskās norisēs.

3.3.1 Sociālā integrācija, izmantojot ģimenes saiknes un draugus

Sociālā vide, kurā dzīvo vecāki cilvēki, būtiski mainās ⁽¹⁶⁾. Tāpat aizvien pieaug vientuļi dzīvojošo veco cilvēku skaits. Lielpilsētās viena cilvēka māsaimniecību īpatsvars daļēji sasniedz jau 50 %. Tādēļ ir vajadzīgi sociālpolitiski un/vai organizatoriski pasākumi un tehniski jauninājumi, kas

- ar piemērotiem pasākumiem atbalsta ģimenes tīklus un ar ģimeni nesaistītus tīklus, lai vecāku cilvēku aprūpē iesaistītie ģimenes locekļi varētu apvienot profesionālo un ģimenes dzīvi ⁽¹⁷⁾;

⁽¹⁶⁾ Skatīt EESK 2004. gada 15. septembra atzinumu par tematu "Demogrāfiskās izmaiņas un izpētes nepieciešamība" (ziņotāja — Heinisch kdze, OV C 74, 23.3.2005.). Sal. arī ar EESK 2004. gada 16. decembra atzinumu "Paaudžu attiecības" (ziņotājs — Bloch-Lainé kgs, OV C 157, 28.6.2005.), ar 2007. gada 14. marta atzinumu "Ģimene un demogrāfiskās izmaiņas" (ziņotājs — Buffetaut kgs, OV C 161, 13.7.2007.), ar 2007. gada 11. jūlija atzinumu "Sociālo partneru loma darba, ģimenes un privātās dzīves saskaņošanā" (ziņotājs — Clever kgs, OV C 256, 27.10.2007.) un ar 2007. gada 13. decembra atzinumu "Paaudžu solidaritātes veicināšana" (ziņotājs — Jahier kgs, OV C 120, 16.5.2008.).

⁽¹⁷⁾ Skatīt, piemēram, Flāmu apvienības VVSG (*Flemish association Ageing VVSG-Vergrijzing-GRV-2006.pdf*) un Zviedrijas vietējo pašvaldību un reģionu īstenotos pasākumus (*Sweden — care for the elderly in Sweden today.pdf*).

- attiecībā uz šo punktu EESK pieņem zināšanai darbu, ko šobrīd darba un ģimenes dzīves apvienošanas jomā veic gan Komisija saskaņā ar atjaunoto sociālo programmu, gan arī Eiropas sociālie partneri;

- veicina vairākām paaudzēm paredzētus pasākumus ⁽¹⁸⁾;
- veicina pašiniciatīvu un pilsonisko aktivitāti kopumā;
- sekmē vairākām paaudzēm paredzētu mājokļu būvniecību.

3.3.2 Integrācija un līdzdalība, veicot jēgpilnas darbības

Sociālā integrācija un dalība sabiedriskās norisēs ir īstenojama gan veicot atalgotu darbu, gan arī iesaistoties brīvprātīgā darba pasākumos. Lai iespējami ilgāk nodrošinātu sociāli aktīvu dzīvesveidu, pasākumi ir vajadzīgi abās jomās.

3.3.2.1 Līdzdalība, veicot algotu darbu

Lai cilvēkiem, kas pēc pensijas vecuma sasniegšanas to vēlas (finansiālu apsvērumu vai profesionālas pašizpaušmes dēļ), nodrošinātu dalību sabiedriskajā dzīvē ar algota darba starpniecību (mērķauditoriju skatīt 1.1.3. punktā), varētu apsvērt šādus pasākumus:

- saskaņā ar direktīvu par vienlīdzīgu attieksmi nodarbinātības un profesionālās darbības jomā ⁽¹⁹⁾ jānostiprina personu iespējas īstenot elastīgu pāreju no nodarbinātas personas uz pensionāra statusu. Atbilstoši jāpielāgo pensiju un nodokļu sistēma, izmantojot visas pieaugušo paaudzes aptverošu nodarbinātības koncepciju ⁽²⁰⁾, un jāievēro vienlīdzīgas attieksmes princips darba samaksas jomā. Vecuma ierobežojumi dalībvalstīs principā jādefinē kā tiesības uz profesionālās darbības izbeigšanu, nevis kā aizliegums turpināt brīvprātīgu profesionālo darbību;
- darba vietu un darba vides piemērošana vecāku cilvēku vajadzībām, tostarp fiziskas slodzes samazinājums un veselības aizsardzības, drošības, darba ritma un organizācijas nosacījumu uzlabošana;
- darba procesus atvieglojošas tehnikas izmantošana un vajadzības gadījumā arī pielāgošana;

⁽¹⁸⁾ Skatīt, piemēram, Vācijas Ģimenes, vecāku cilvēku, sieviešu un jauniešu lietu ministrijas paraugprogrammu "Generationsübergreifende Freiwilligendienste" ("Starppaaudžu brīvprātīgie pasākumi").

⁽¹⁹⁾ Direktīva 2000/78/EK.

⁽²⁰⁾ No Somijas piemēra redzams, kā ar pozitīvu stimulu (nevis finansiālu ierobežojumu) un elastīgu vecuma ierobežojumu (no 63 līdz 68 gadiem) palīdzību iespējams nodrošināt individuālām vajadzībām piemērotu darba dzīves pārtraukšanu vai tās ilgāku turpināšanu.

- iespējamo šķēršļu novēršana un tādu jaunu līguma formu izmantošanas veicināšana konkrētajam pārejas posmam starp pirmspensijas vecumu un pensionēšanās vecumu, kas ir pietiekami juridiski pašlīgavas, lai neradītu jaunus nestabilus dzīves apstākļus;
- uzņēmumu kultūras maiņa, pievēršoties tādai visaptverošai nodarbinātības stratēģijai, kas mērķtiecīgi sekmē individuālās prasmes neatkarīgi no vecuma ⁽²¹⁾.

3.3.2.2 Līdzdalība, iesaistoties brīvprātīgā darbā un jēgpilnās darbībās

Lai celtu vērtību vecāku cilvēku potenciālam un vienlaicīgi arī piedāvātu viņiem iespējas iesaistīties tādās jēgpilnās un noderīgās darbībās, kas ir piemērotas viņu dažādajām iemaņām, ir vajadzīgi šādi pasākumi:

- apkopot un saglabāt ar pieredzi saistītās zināšanas, tostarp sociālo uzvedību un īpašas iemaņas amatniecības un mākslas jomā;
- veicināt novatoriskus zināšanu tālāk nodošanas veidus, kā arī atbalstīt citas paaudzes ⁽²²⁾;
- iespēja pēc brīvas izvēles pakāpeniski pārtraukt darba dzīvi un doties pensijā vai apvienot profesionālo un brīvprātīgo darbību, neciešot no finansiāliem ierobežojumiem;
- atbalstīt brīvprātīgu goda pienākumu veikšanu ⁽²³⁾, izmantojot tālākizglītību un iesaistīšanu vietējos un starpreģionālos projektos;
- atvērt iestādes, lai radītu lielākas brīvprātīgā darba iespējas vecākiem cilvēkiem, tomēr šādi neaizvietojot apmaksātas darba vietas.

3.4 Izglītība un līdzdalība sabiedriskajā dzīvē

Līdzdalības sabiedriskajā dzīvē un aktīvas iesaistīšanās vecumdiēnās galvenais nosacījums ir apmācība un mūžizglītība, kā arī iesaistīšana projektos, kuros ņemtas vērā vecāku cilvēku vajadzības. Tādēļ vietējā, reģionālā un starpreģionālā līmeņa jāpielāgo piedāvājumi:

- tālākizglītības piedāvājumi mūža garumā, lai tādējādi saglabātu vecāku darba ņēmēju profesionālās spējas. Arī uzņēmumiem būtu jāveicina un jāatbalsta attiecīgi pasākumi šajā jomā. Tāpat arī jāīsteno stimulējošas iniciatīvas (piemēram, nodokļu jomā);

⁽²¹⁾ Skatīt, piemēram, Naegle, G. & Walker, A. (2006) "A guide to good practice in age management. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions", Dublinā.

⁽²²⁾ Izmantojot ESF, Apvienotajā Karalistē tika finansēts, piemēram, kāds projekts, kas piedāvā iespēju par 50 gadiem vecākiem bijušajiem uzņēmumu vadītājiem sniegt konsultācijas un palīdzību jaunākiem kolēģiem un augstskolu absolventiem vairāk nekā 200 MVU.

⁽²³⁾ Skatīt EESK 2006. gada 13. decembra atzinumu par tematu "Brīvprātīga darbība: tās loma Eiropas sabiedrībā un tās ietekme" (ziņotāja — Koller kdze, OV C 325, 30.12.2006.).

- visu līmeņu (no zemākā līmeņa piedāvājumiem līdz pat universitātes izglītībai) vispārēji mūžizglītības piedāvājumi ⁽²⁴⁾ visas dzīves garumā;
- izglītības piedāvājumu kvalitātes pārbaude un kvalitātes nodrošināšana;
- arī lielākā vecumā iegūtās izglītības ⁽²⁵⁾, zināšanu un prasmju atzišana visā ES, lai radītu starpvalstu mobilitātes iespējas ⁽²⁶⁾, kā arī tādu zināšanu novērtējums, kuras iegūtas ar neformālu metožu palīdzību;
- izglītības piedāvājumi, kas palīdz sagatavoties darba dzīves pārtraukšanai;
- tāda personāla apmācība, kas palīdzētu sagatavoties pārejai uz jauniem dzīves posmiem ⁽²⁷⁾;
- visu paaudžu kopīga apmācība, nevis sadalīšana pa vecuma grupām (ieguvējas un devējas ir visas puses);
- apmācības piedāvājumi visu paaudžu iesaistīšanai (piemēram, pakalpojumi vecvecākiem);
- piedāvājumi apmācībai par svarīgiem finanšu un juridiskiem jautājumiem ⁽²⁸⁾ (vecāku cilvēku interešu aizstāvībai, īpaši saistībā ar tirdzniecību internetā);
- apmācības piedāvājumi jauno informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomā;
- informācijas iegūšanas iespēju sasniedzamība un pieejamība (laikraksti, radio, televīzija, internets);
- dažādu sporta nodarbību piedāvājums atšķirīgām spējām un interesēm;
- brīvā laika pavadīšanas un tūrisma piedāvājumi ⁽²⁹⁾, ņemot vērā īpašas ar kultūru saistītas vajadzības ⁽³⁰⁾.

3.5 Vecāka gadagājuma cilvēki kā patērētāji

Vecākiem cilvēkiem ir daudzveidīgas vajadzības kā attiecībā uz viņu apgādi ar ikdienas nepieciešamības precēm (skatīt 3.1.2. punktu) un ilgi izmantojamām patēriņa precēm, tā arī uz tehniskas palīdzības un atbalsta sistēmām (skatīt 3.6. punktu), kā arī jebkāda veida pakalpojumu piedāvājumu, kas varētu pavērt jaunus nodarbinātības iespējas jaunākiem cilvēkiem.

⁽²⁴⁾ Sal. ar EESK 2005. gada 9. februāra atzinumu "Integrēta rīcības programma mūžizglītības jomā" (ziņotājs — Koryfidis kgs, OV C 221, 8.9.2005.), 2006. gada 18. maija atzinumu "Pamatprasmes mūžizglītībā" (ziņotāja — Herczog kdze, OV C 195, 18.8.2006.), 2007. gada 30. maija atzinumu "Mūžizglītība" (ziņotājs — Rodriguez kgs, OV C 175, 27.7.2007.) un 2008. gada 13. marta atzinumu "Pieaugušo izglītība" (ziņotāja — Heimisch kdze, OV C 204, 9.8.2008.).

⁽²⁵⁾ Šis pasākums neskar Direktīvu 2005/36/EK par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu.

⁽²⁶⁾ Piemēram, vecāku cilvēku līdzdalība praksē vai brīvprātīgā darbā.

⁽²⁷⁾ Par paraugu varētu izmantot Socrates Grundtvig 1.1 programmas ietvaros īstenoto projektu ar nosaukumu "Transition — Ausbildung zum/zur Übergangsbegleiter/in für frühkindliche Bildungsprozesse" ("Pāreja — tādu personu apmācība, kuras sniedz palīdzību bērnu agrīnās izglītības procesos"), <http://www.elternverein-bw.de>.

⁽²⁸⁾ Skatīt 2007. gada 18. decembra paziņojumu par finanšu izglītību, COM(2007) 808, 18.12.2007., 7. lpp.

⁽²⁹⁾ Skatīt, piemēram, projektu "Travelagents" (www.travelagentsproject.org).

⁽³⁰⁾ Skatīt, piemēram, projektu "AAMEE" (<http://www.aamee.eu/>).

Atsevišķi priekšnoteikumi:

- vispārēja preču dizaina izstrāde atbilstoši universāla dizaina ("Universal Design") un plašam patērētāju lokam paredzēta dizaina ("Design for All")⁽³¹⁾ principiem, ieskaitot viegli lasāmu un saprotamu lietošanas informāciju;
- ar vecumu un invaliditāti saistītas diskriminācijas novēršana attiecībā uz piekļuvi pakalpojumiem, it īpaši finanšu pakalpojumiem⁽³²⁾;
- patērētāju tiesību nodrošināšana arī vecākiem cilvēkiem;
- pensijas vecuma migrantu situācija ir mainījusies pēdējos gados. Daudziem būs mazāka pensija, un daudziem ir nepieciešama veselības un sociālā aprūpe, kas pašreizējās veselības aprūpes un sociālā nodrošinājuma sistēmās nav pietiekami nodrošināta. Pensijas vecuma migranti nonāk bezizejas situācijā, jo tiesību uz valsts pabalstu viņiem nav ne izcelsmes valstī, ne arī uzņēmējā valstī. Lai īstenotu pārmaiņas, jāveicina izpratne un debātes par šo tematu visā ES, un šajā nolūkā Eiropas līmenis ir piemērots un iedzīvotājiem izdevīgs.

3.6 Piekļuve informācijas un komunikācijas tehnoloģijai

Lai dzīve vecumdienās būtu patstāvīga un aktīva, aizvien vairāk ir vajadzīga jaunu tehnoloģiju izmantošana mājokļū, veselības, piedalīšanās sabiedriskajā dzīvē un izglītības jomās, kā arī lai piekļūtu publiskajai e-pārvaldei. Tas attiecas gan uz vispārējās nozīmes pakalpojumiem, kas domāti pašiem vecāka gadagājuma cilvēkiem, gan uz pasākumiem, kas saistīti ar ekonomisko attīstību reģionālā un pārreģionālā līmenī⁽³³⁾. Šajā jomā galvenais ir

- jau ražošanas procesa sākumā strādāt, lai programmatūra un datortehnika būtu iespējami lietotājdraudzīgas un to iespējas varētu optimāli izmantot arī nepieredzējuši cilvēki vai cilvēki, kuru prasmes vairs nav pietiekamas;
- informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, tostarp interaktīvas automatizētas dzīves vides sistēmas, e-mācību,

⁽³¹⁾ Skatīt "Visiem pieejama dizaina un elektroniskās pieejamības Eiropas tīkls" (EDeAN, <http://www.edean.org/>).

⁽³²⁾ Piemēram, lietderīga varētu būt neliela apjoma kredītu izsniegšana vecākiem cilvēkiem, lai pēc darba attiecību pārtraukšanas vai bezdarba gadījumā viņiem būtu iespēja turpināt darba dzīvi kā pašnodarbinātajiem.

⁽³³⁾ Skatīt EESK 2008. gada 29. maija atzinumu par tematu "Vecāki cilvēki — jaunās IKT" (ziņotāja — Darmanin kdze, OV C 224, 30.8.2008.); Eiropas Parlamenta ziņojumu RR\39694EN.doc, PE396.494v03-00; Malanowski N., Ōzcivēlek R. un Cabrera M. "Active Ageing and Independent Living Services: The Role of Information and Communication Technology". KPC zinātniski tehniskais ziņojums, EUR 2346 EN — 2008.

e-veselības, e-aprūpes un e-rehabilitācijas tehnoloģiju, esamība un iespēja tām piekļūt. Tehnoloģijas var sniegt atbalstu, neaizstājot personīgus kontaktus⁽³⁴⁾;

- attiecīgu tehnisko ierīču un tīklu pieejamības un lietošanas vienkāršošana, ņemot vērā sistēmu aizvien lielāko sarežģītību, un pielāgošana vecāku cilvēku vajadzībām (piem., redzes problēmas, taustes maņas ierobežojumi);
- gados vecāku lietotāju vajadzību respektēšana un motivējoši pasākumi ierīču izmantošanai;
- visu ieinteresēto personu iesaistīšana, kā arī ētisko un tiesisko apsvērumu respektēšana, jo īpaši elektronisko kontroles sistēmu izmantošana demences gadījumā;
- papildu pasākumi, piemēram, integrēti konsultāciju, iekārtu uzstādīšanas un apkopes pakalpojumi, kā arī sociālie pakalpojumi;
- rēķināšanās ar pārmaiņām, ko izraisa izmaiņas sabiedrībā un nākamo paaudžu jaunā pieredze un intereses.

3.7 Finansiālais nodrošinājums

Dalībvalstis būtu jārosina radīt apstākļus vecāka gadagājuma cilvēku drošai eksistencei un līdz ar to arī cilvēka cienīgai dzīvei visā pensijas vecuma laikā un neatkarīgi no tā, vai viņi dod ieguldījumu sabiedrības dzīvē.

Strukturālas izmaiņas, pašreizējā pensiju un sociālo sistēmu reforma un augošā dzīves dārdzība, vienlaikus pazeminoties pirkjspējai, nozīmē, ka palielinās to veco cilvēku skaits, kurus vecumdienās apdraud nabadzība. Jo īpaši vecākas sievietes un darba ņēmēji, kas ilgstoši bijuši bez darba, dažās dalībvalstīs dzīvo trūkumā.

Lai saglabātu sociālās aizsardzības sistēmu ilgtspēju, dalībvalstīm jāaicina cilvēki, kas vēl ir iesaistīti darba dzīvē, piedalīties kolektīvā vai individuālā pensiju sistēmā un pārliecināties par šajā jomā aktīvo privāto dalībnieku maksātspēju. Tām arī jāgarantē ikvienam tādi minimālie ienākumi, kas nodrošina visiem vecāka gadagājuma cilvēkiem pienācīgu dzīvi neatkarīgi no iespējamām neparedzamām grūtībām.

⁽³⁴⁾ Skatīt rīcības plānu "Pilnvērtīgas vecumdienas informācijas sabiedrībā" (COM(2007) 332 galīgā redakcija), programmu Ambient Assisted Living Joint Research (<http://www.aal-europe.eu/>), 7. pētniecības un tehnoloģiju attīstības pamatprogrammā minētos pētnieciskos pasākumus (2007-2013) (http://ec.europa.eu/research/fp7/index_en.cfm) un "Seniorwatch 2 — Assessment of the Senior Market for ICT, Progress and Developments" (http://ec.europa.eu/information_society/activities/einclusion/research/ageing/index_en.htm).

4. Īpašas piezīmes un ieteikumi

Lai izveidotu stabilu pamatu vajadzīgajām pārstrukturēšanas un jauninājumu stratēģijām, Komiteja aicina veikt pasākumus gan dalībvalstu, gan Eiropas līmenī.

4.1 Pasākumi dalībvalstu līmenī

4.1.1 Sagatavot ziņojumus par stāvokli valstu un reģionālajā līmenī

Pirmām kārtām ir vajadzīga precīza analīze par stāvokli reģionos. Komiteja aicina Komisiju paredzēt, ka regulāri jāizstrādā attiecīgi ziņojumi par stāvokli katrā ES dalībvalstī, norādot informāciju par vecāka gadagājuma cilvēku aktīvas darbības iespējām.

4.1.2 Sagatavot un izplatīt informatīvos materiālus

Komiteja uzskata, ka ir svarīgi, lai speciālistu komisijām, ieinteresētajām pusēm un pašiem vecāka gadagājuma cilvēkiem būtu pieejama attiecīga informācija, zināšanas un pieredze, tostarp līdzšinējie pētījumu rezultāti, kā arī jauniegūtas atziņas. Zinātnes un politikas aprindas un lietotāji (vecāki cilvēki un viņu pārstāvji) labāk jāinformē par pētījumu rezultātiem.

4.1.3 Analizēt un salīdzināt dalībvalstu līdzšinējo pieredzi

Komiteja aicina apkopot un salīdzināt labāko reģionālo pieredzi un pārbaudīt, vai tā ir izmantojama citās jomās un piemērojama citos reģionos. Mērķis ir sagatavot paraugprakses piemēru apkopojumu⁽³⁵⁾.

4.1.4 Veidot jaunu priekšstatu par vecumdienām

Novocojošā sabiedrībā cilvēkus vairs nevar uzskatīt par "neaktīviem", tiklīdz viņi ir beiguši darba dzīvi. Tādēļ ir jāmaina domāšana visos līmeņos (politikā, ekonomikā, sabiedrībā). Jo īpaši valstis un reģioni ir piemēroti, lai regulāri īstenotu **kampaņas "aktīvu vecumdienu" popularizēšanai**.

4.1.5. Komiteja ierosina **plašsaziņas līdzekļos sākt Eiropas kampaņu**, kas ļautu veidot tādu priekšstatu par vecumdienām, kurā atzīts vecāku cilvēku (tostarp migrantu un migranšu) ieguldījums sabiedrības dzīvē un cieņa pret vecumu.

⁽³⁵⁾ Piemēram, Velsā, līdzīgi bērnu lietu komisāram, ir ar likumu apstiprināts gados vecāku cilvēku lietu komisārs, kas uzrauga politiku un tiesību aktus, kā arī ierosina un vada pētījumus.

4.2 Pasākumi Eiropas līmenī

4.2.1 Eiropas Komisijā **papildus izveidot ekspertu grupu "Vecumdienas"** ekspertu grupas demogrāfisko jautājumu risināšanai ietvaros.

4.2.2 Pēc analogijas ar Eiropas Ģimeņu aliansi⁽³⁶⁾ **nodibināt Eiropas aliansi "Aktīvas vecumdienas"**, kuras mērķis būtu, pamatojoties uz dalībvalstu pieredzes apmaiņu, atbalstīt aktīvas vecumdienas un veicināt savstarpēju mācīšanos Eiropas Savienībā. Šāda aliansē būtu piemērota Eiropas līmeņa konferenču un semināru organizēšanai.

4.2.3 Izveidot Eiropas Novecošanas izpētes centru.

Pamatojoties uz ziņojumiem par pašreizējo stāvokli un pieredzi, atklājas tie aspekti un reģionālās īpatnības, kas vēl ir jāpēta⁽³⁷⁾. Jaapkopo, vairāk jāizplata, jāiekļauj politikā un pasākumos⁽³⁸⁾ arī līdzšinējo pētniecības pamatprogrammu rezultāti un statistikas dati. Statistikas datu un cita veida saistītas informācijas konsolidēšanai, integrēšanai un tālākai nodošanai īpaši piemērots būtu Eiropas Novecošanas izpētes centrs, kas būtu izveidots pēc ASV "National Institute on Ageing" parauga.

4.2.4 Iekļaut 8. pētniecības pamatprogrammā starpnozaru prioritāti "Vecumdienas"

Ja 8. pētniecības pamatprogrammā tiks iekļauta starpnozaru prioritāte "Vecumdienas", paredzot tam atsevišķu finansējumu, būtu iespējams apvienot pētniecisko darbību.

4.2.5 Izveidot kopīgu Eiropas interneta portālu

Šāds portāls sabiedrībai, jo īpaši vecākiem cilvēkiem, sniegtu iespēju piekļūt visiem ar vecumdienām saistītajiem pasākumiem, ko piedāvā konkrēti ģenerāldirektorāti. Informācija būtu pieejama ar atbilstošu tīmekļa vietņu starpniecību.

⁽³⁶⁾ Skatīt http://ec.europa.eu/employment_social/families/european-alliance-for-families_en.html.

⁽³⁷⁾ Skatīt EESK 2000. gada 24. maija atzinumu par tematu "Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions "Towards a European research area"" [nav pieejams latviešu val.] (ziņotājs — Wolf kgs, OV C 204, 18.7.2000.).

⁽³⁸⁾ Ieteikums, kas minēts Sestajā pētniecības pamatprogrammā. Skatīt arī EESK 2004. gada 15. septembra atzinumu par tematu "Demogrāfiskās izmaiņas un izpētes nepieciešamība" (ziņotāja — Heinisch kdze, OV C 74, 23.3.2005.).

4.2.6 Izveidot interneta portālus vietējā, reģionālā un valsts līmenī pēc Eiropas interneta portāla parauga

4.2.7 Atbalstīt Demogrāfijas fondu kā struktūrfondu daļu ⁽³⁹⁾

Ņemot vērā sevišķi nestabilo situāciju reģionos ar sarūkošu iedzīvotāju skaitu, Eiropas Demogrāfijas fonds dos iespēju palīdzēt un veicināt labas iniciatīvas īpaši lauku reģionos un

reģionos, kuros iedzīvotāju skaita pieauguma likne ir zemāka par vidējo.

4.2.8 **Iekļaut jaunas prioritātes mūžizglītības programmā**, lai varētu apmācīt darbiniekus, kas nodrošina atbalstu dzīves pārejas posmos.

4.3 Pamatojoties uz ierosinātajiem pasākumiem, var izstrādāt piemērotas koncepcijas ieteicamajai rīcībai un politiskajiem pasākumiem. EESK aicina Komisiju plānotajā paziņojumā ņemt vērā šos priekšlikumus.

Brisele, 2008. gada 18. septembrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas

priekšsēdētājs

Dimitris DIMITRIADIS

⁽³⁹⁾ Skatīt Padomes 2006. gada 11. jūlija Regulu (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu un atceļ Regulu (EK) Nr. 1260/1999. Skatīt arī EESK 2007. gada 13. decembra atzinumu par tematu "Ceturtais kohēzijas ziņojums" (ziņotājs — *Derruine* kgs, OVC 120, 16.5.2008.).